

# KLIMA SOM SILA

Lokale klimateorier fra Diskobugten<sup>1</sup>

LILL RASTAD BJØRST

Når der diskuteres „klima” og klimaforandringer forskellige steder i verden, handler det ikke nødvendigvis om det samme. Klima oversættes til grønlandsk med begrebet *sila*<sup>2</sup>. Imidlertid rummer *sila* flere facetter end betydningen klima. At isolere klima som en selvstændig kategori er nyt i det grønlandske samfund og i et vist omfang en vestlig intellektuel konstruktion. *Sila* har hos inuit altid indeholdt en dybere og mere alsidig mening. Religionssociologen Birgitte Sonne har behandlet problemet med at oversætte eller bare sammenfatte begrebet *sila*, da det har mangfoldige og sammenflettede betydninger. Dets semantiske felt rummer ifølge Sonne (1997:51) begreber som: verden, ude (i modsætning til inde), syn/klarsyn, viden, vejr, luft, forstand/ fornuft/ bevidsthed og balance.<sup>3</sup>

*Sila* er blandt andet det, som barnet skal opdrages til at bruge, når det vokser op og skal klare livets udfordringer. Sonne gør rede for fortidens ideal om det ligevægtige menneske, der har omtanke for andre, som ikke unødigt viser vrede eller pludselig ændrer væsen, og som ikke går i panik, når uheldet er ude, og bevarer den fornødne ro og balance (op.cit.51-60). Balanceelementet i *sila* relaterer her til noget kropsligt, socialt og psykologisk. I de religiøse forestillinger i arktisk Canada personificeres vejret og klimaet som hos et spædbarn med uventede og pludselige humørsvingninger. Denne forståelse kunne reflektere, at vejret opleves som uforudsigeligt, livstruende og med et lune, man må affinde sig med som et livsvilkår. Det, Sonne argumenterer for, er, at krop og verden er underlagt et fælles liv i konstant udvikling (ibid.). Klimaforandringer bliver også i Grønland forstået netop som en løbende integrativ proces, og ifølge antropologen Mark Nuttall bliver klimaforandringer forstået „som del af den konstante skabelse af verden med usikkerheder og med omgivelser, der kommer til verden gennem gentagende aktualiseringer og erkendelser” (Nuttall 2009:299, min oversættelse). Verden skabes i denne tankegang med et iboende usikkerhedsparameter. *Sila* afspejler en intern afhængighed imellem krop, natur, klima, bevidsthed

og usikkerhed, hvor en stor mangfoldighed af aktører er inkluderet, og alliancer skabes. Vi har her at gøre med fænomener, der ikke passer ind i kategorier såsom human versus nonhuman eller kultur versus natur konstitueret i vestlig academia, og som samtidig udfordrer hele perspektivopfattelsen i klimaspørgsmålet. Som eksempel på forskellige perspektiver kan nævnes, at *silá* som betegnelse for at være udenfor (i modsætning til indenfor i fx et hus) har et perspektiv centreret der, hvor personen står. *Silá* skal forstås som *din* livsverden, hvor liv leves og erfares (generationer bliver skabet og genskabt) – i modsætning til et udefrakommende perspektiv (fx af kloden set fra en satellit), der ofte er det foretrukne videnskabelige perspektiv på klima (se Ingold 2000:142). Der er tydeligvis tale om nogle særlige forhold, der gør sig gældende i Grønland, når der tales om klima, som jeg vil præcisere nærmere, og begrebet *silá* afspejler en del af den aktuelle problematik. Denne artikel vil danne ramme for en diskussion af én dominerende klimateori i Nordgrønland samt udbredte klimateorier i Grønland på grundlag af data indsamlet i Diskobugten i perioden 2009-2010.<sup>4</sup>

## Lokalt accepterede klimateorier

Lige så mange informanter, jeg har interviewet, lige så mange forskellige perspektiver har jeg fået på klimaet i Grønland, og de færreste godtog ubetinget den videnskabelige fremlæggelse af global opvarmning, som man blandt andet kan finde hos IPCC (International Panel on Climate Change) (IPCC 2007). De fleste er af den overbevisning, at forandringerne skyldes en blanding af naturens gang og i et mindre omfang menneskeskabt forurening. Jeg vil dertil argumentere, at der er tale om flere lokalt formulerede klimateorier i Nordgrønland. Ligesom i resten af verden er forståelsen af klimaet påvirket af de internationale medier samt infiltreret i politiske overvejelser og dagligdags problemstillinger, der nemt kan overskygge klimaspørgsmål. Med hensyn til klimateorier findes der også kilder i Grønland, som af mange af mine informanter opfattes som mere evidensbaserede – især kilder på grønlandsk. Der er generelt i samfundet og særligt blandt fangere og fiskere en mistro til akademikere, hvilket kan tilskrives negative oplevelser med danske biologer og embedsmænd, der udtaler sig på vegne af naturen og klimaet samt kommer med anbefalinger angående kvoter på fisk og fangst dyr (Roepstorff 2003; Sejersen 2002). Denne erfaring af sammenstødende „kosmologier” synes at vanskeliggøre og udfordre en smidig accept og tilegnelse af de videnskabelige forklaringer. En af de kilder til viden, som mine informanter i Nordgrønland til gengæld ofte refererer til, er den grønlandske forsker, forfatter og samfundsdebattør H.C. Petersen,<sup>5</sup> der igennem et helt liv har studeret klimaets forandringer i Grønland og forholdt dette til historiske kilder. Hans primære

metode har været interviews med fangere og egne observationer af det lokale vejr og dyrenes tilpasning til dette, et arbejde inspireret blandt andet af den danske zoolog Christian Vibe (Vibe 1967). Flere informanter kunne huske, at Petersen havde fortalt om sine observationer i Grønlands radio (KNR) sammen med den grønlandske politiker, samfundsdebattør og præst Finn Lynge (Petersen & Lynge 2003). Petersens teorier om klimasvingninger er ligeledes publiceret på grønlandsk i bogform (Petersen 2002, 2010). Flere af hans teser bliver underbygget med personlige anekdoter fra venner og familie, og alle hans observationer er meget stedsnære og har et lokalt afsæt. H.C. Petersens teori om klimacyklus synes i særlig grad at have bidt sig fast og afspejler en erfaringsbestemt måde at forstå forandringer i naturen på igennem årtier. Petersens observationer tager udgangspunkt i lokale fænomener, som han har fulgt over et helt liv (fx svingninger i antallet af bestemte dyrearter). Det er ud fra dette perspektiv, at han generaliserer om klimaets forandringer. At lytte til, tage ved lære af og have respekt for ældres viden og erfaring er en social praksis, som er udbredt i Grønland og blandt inuit generelt, og det har medvirket til at give Petersens teorier yderligere autoritet i Grønland. Ved landstyreets førstebehandling i oktober 2004 af forslaget om at styrke en målrettet forskningsindsats på klimaområdet, som senere førte til etableringen af et klimacenter i Grønland, fremhævede det politiske parti Siumuts Ruth Heilmann også H.C. Petersens arbejde:

Vi har gennem flere år fra Siumuts side fulgt de videnskabelige diskussioner omkring dette emne [klimaforandringer] på tæt hold, ligesom vores egen meget lærde H.C. Petersen, som på egen hånd har forsket koncentreret i disse emner, flere gange har holdt forelæsninger i Nordisk Råds regi og her i landstinget. H.C. Petersens forelæsninger har efter vores mening været yderst interessante, og vi føler os overbeviste om, at vi kan bruge den viden, som vi her får adgang til. Vi må lære at anvende den viden, som mennesker af den kaliber er i besiddelse af i den videnskabelige forskning, der foregår her i landet omkring klimaforandringer (Heilmann 2004).

Petersens arbejde er altså også anerkendt blandt grønlandske politikere og er blevet præsenteret som en særlig lokal viden eller det, der i den videnskabelige kontekst omtales som TEK (traditional ecological knowledge) (Petersen 2010). Klimacenteret blev oprettet i 2009 gennem et samarbejde mellem Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland, Grønlands Naturinstitut og Grønlands Universitet og er i skrivende stund naturvidenskabeligt funderet og arbejder ikke som sådan med Petersens teorier og i mindre omfang med TEK, hvilket blandt andet er et udtryk for, at forskningscenteret på nuværende tidspunkt er koncentreret om klima og i mindre omfang med sila og den menneskelige livsverden.

## H.C. Petersens klimacyklus

Kernen i Petersens teori om klimacyklus er det, som han har valgt at kalde cyklus-100, hvor hans arbejde viser, at der tilsyneladende sker en varmekulmination i første halvdel eller hen mod midten af hvert århundrede. Dette betyder, at den enkelte kuldeperiodes slutning plejer at indtræffe ved hvert århundredeskifte, og – lidt simpelt sat op – resulterer det i, at klimaet hele tiden svinger mellem varmt (*kiattoq*) og koldt (*nillertoq*) (Petersen 2002:12). Flere af mine informanter fortolkede det på den måde, at vi nu er i en varmeperiode, som senere nok vil skifte til en kuldeperiode. Det, at denne klimamodel tager udgangspunkt i fangstdyrenes adfærd og antal, virker som værende ekstra overbevisende på mine informanter. Petersen bruger blandt andet informationer om torskens ankomst og forsvinden igennem 400 år til at underbygge sin teori (op.cit.18). Han forholder sig her til historiske kilder fra både arkæologien og Hans Egedes beretninger fra 1700-tallet (Petersen 2007:99-100). Naturens evige foranderlighed blev fremhævet af mine informanter som en særlig grønlandsk erfaring igennem generationer. Petersen illustrerer vejrets sæsonmæssige ustadighed ved brug af egne familiefotos, med billeder taget på de samme lokaliteter og datoer, men forskellige år. Det er tydeligt, at der på de forskellige billeder nærmest er forskellige årstider (op.cit.28-9). I sit materiale har han også forudsigelser om fremtiden. Her kommenterer han på et særligt fænomen i mundingen af Arfersiorfikfjorden nær Kangaatsiaq, som er meget strømførende: „Grundet denne strøm fryser mundingen af fjorden normalt ikke til om vinteren. Slæderejsende må sejles over fra den ene kyst til den anden. Hvilket kan være besværligt, når temperaturen ligger mellem minus 30-40°C. Derfor lægger man mærke til de vintre, hvor overgangen fryser til. Ifølge de lokale folk sker dette cirka hvert 30. år” (op.cit.32). Han afviser altså ikke tydelige forandringer i de lokale vejrfænomener og siger, at det bliver spændende at se, om farvandet igen lukker omkring 2019/2020 som i 1928, 1959 og i 1989. Petersen pointerer, at det gennem en forståelse af cyklus-100-fænomenet er muligt at forberede sig i tide og tage de rette forholdsregler, for eksempel i forhold til foderproduktion til husdyravl i Sydgrønland. Hovedpointen er, at det grønlandske klima ikke skal forstås lineært, men cyklisk, og han argumenterer både for en cyklus på 100 år og en på 1.000 år, hvor beviser må findes mere globalt. Om Grønlands fremtidige klima kan han derfor skrive: „I Grønland befinder vi os nu i en cyklus-100 opadgående klimakurve, der kulminerer om ca. 40 år. Så vil kurven begynde at gå den anden vej” (Petersen 2002:52). En teori, der adskiller sig fra IPCC's modeller over den globale opvarmning (IPCC 2007). I en artikel i tidsskriftet *Grønland* fra 2007 forholder Petersen sig dog ret bekymret til forurening og jordens voksende befolkning og stiller spørgsmålstejn ved, om vi har overskredet grænsen for den „naturlige ligevægt”, og om naturen nu prøver at

finde en ny balance” (Petersen 2007:104). Petersens cykliske model, som præsenteret af mine informanter i Grønland, forudsiger interessant nok, at vi kommer tilbage til status quo, hvis vi bare venter længe nok.

I den lokale fortolkning af Petersens teorier skabes der dermed subjektpositioner (Foucault 2011 [1969]), hvorfra der kan handles samt fortsættes med at basere et liv på fiskeri i samspil med de tydelige forandringer i klimaet, der erfares. Etablering af subjektpositioner har også været fokus for antropolog Frida Hastrup (2008) i hendes arbejde med posttsunamisamfund i det sydlige Indien, hvor fiskerne på forskellig vis forsøgte at genetablere og styrke deres subjektivitet efter den voldsomme tsunami, der ramte dem i december 2004. Hastrup erfarede i den forbindelse, at der blev refereret til begrebet klimaforandringer, når det fandtes brugbart i abstraktioner og organisering af den meget kaotiske oplevelse af tsunamien og efterfølgende menneskelige ulykke. Betragtninger om klimaforandringer eller vejret som sådan skulle i denne sammenhæng ikke ses som noget deskriptivt funderet, men mere som et fortolkningsredskab til blandt andet at gøre det muligt for lokale at handle i posttsunamiperioden (op.cit.140). Uden i øvrigt at sammenligne tsunamien i Sydindien med klimaforandringer i Grønland giver referencen til cykliske klimasvingninger i Grønland de lokale i Diskobugten mulighed for på samme vis at positionere sig i forhold til de oplevede ændringer – og ikke mindst leve og handle i en klimaforandret verden.

## Normalisering af truslen

Hos befolkningen i Diskobugten er der sket en normalisering af truslen, og klimaforandringer bliver forstået i et andet risikolandskab end det, der for eksempel præsenteres af IPCC (2007) og ACIA (2005). Som nogle af de første har antropolog Mary Douglas og politolog Aaron Wildavsky introduceret risiko som analytisk objekt i antropologien, da de ønskede at komme tættere på forståelsen af, hvilken risiko mennesket ønsker at tage, og hvilke mennesket vælger at ignorere (Douglas & Wildavsky 1983:1). En af deres væsentlige pointer er:

Spørgsmålet om, hvad der er acceptabelt risikoniveau, kan aldrig blive besvaret blot ved at forklare, hvordan natur og teknologi interagerer. Hvad der er nødvendigt at forklare er, hvordan mennesker bliver enige om at ignorere hovedparten af de potentielle farer, der omgiver dem, og at interagere således, at de kun koncentrerer sig om udvalgte aspekter (op.cit.9).

Det selektive risikolandskab danner en god ramme til forståelse af de begivenheder, som fandt sted, mens jeg var i Ilulissat i 2010. På daværende tidspunkt kom de første meget positive udmeldinger fra det skotske olieselskab Cairn Energy om

oliefund vest for Disko (Qeqertassuaq). Dette blev i september 2010 offentliggjort på selvstyrets egen hjemmeside. Der var blandt alle mine informanter en stor opbakning til den forestående olieindustri, selv blandt fangerne, hvis erhverv ville kunne blive forringet ved udslip eller forstyrrelse af dyrelivet. Der var dog afventende bekymringer at spore, blandt andet ved tanken om de mange tilflyttere, der potentielt ville komme. Men klimaforandringer som isoleret fænomen (og særligt grønlandsk problem) var ikke noget, der bekymrede dem personligt. Bekymringen var derimod mere rettet mod det politiske system i Grønland og dets evne til at håndtere eventuelle nye situationer i forhold til at bevare ro, balance og overblik (sila). Så generelt var folk optaget af muligheder såvel som problemer relateret til de fremtidige samfundsændringer igangsat af den industrielle udvikling. Klimaets forandring var, også blandt fiskere og fangere, i mindre grad en del af risikolandskabet. Flere informanter fortalte, hvordan klimaforandringer var noget, som grønlændere er vant til at forholde sig til. De midaldrende informanter fremhævede, hvordan der i deres barndom havde været varme år, hvor man havde kunnet dyrke majroer, radiser og kartofler – informationer, der går godt i spænd med Petersens teorier. De undrede sig over, at denne mulighed i dag blev forklaret med menneskeskabte klimaforandringer, og havde derfor svært ved at abonnere på IPCC's skræksscenarier og tipping points. Flere af mine informanter udtrykte dog bekymring for klimaforandringer i andre verdensdele. En informant i Ilulissat sagde ligefrem, at han var mere bekymret for klimaforandringer i Danmark. Der var en general tendens til, at den egentlige „klimakatastrofe” blev italesat som værende noget, der skete andre steder i verden. Dette hang sammen med et ønske om ikke at blive stemplet som ofre eller som værende sårbare i forhold til klimaforandringer. Ligeledes ønskede man ikke at blive domesticeret inden for en fast forståelsesramme med bestemte ofre og syndere, som blandt andet er blevet en dominerende vestlig måde at kommunikere klimaproblematikkens udfordringer på. I juni 2010 havde *National Geographic* for eksempel et stort tema om Grønland og overskriften var „Grønland. Ground Zero for global opvarmning” (Folger 2010, min oversættelse). Her er retorikken klar med Grønland og Arktis som det oplagte krisested og befolkningen som de primære ofre. I den videnskabelige diskurs om Grønland og Arktis tales der blandt andet om Arktis som et sårbart og risikofyldt sted, hvor i yderste konsekvens befolkningen kan ende med at blive fremmed i deres eget land på grund af de omsiggribende klimatiske forandringer (Hassol 2004:94). Den vestlige frygtdiskurs kontrasterer massivt med mine informanters oplevelse og håndtering af situationen. Min forskning viser, at „klimaforandringer” i Diskobugten også her mere bliver inddraget som abstraktion og organiseringsredskab end egentlig ramme for eget hverdagsliv og praksisser. Der er således ikke udpræget lokal resonans

for den videnskabelige bekymring (se fx ACIA 2005; IPCC 2007; Dahl-Jensen et al. 2009). På trods af de synlige ændringer, som også anerkendes lokalt, er „truslen” normaliseret – eller sagt på en anden måde – forandringerne er ikke blevet oplevet som en trussel eller katastrofe.

## Sila og den dominerende vestlige klimadiskurs

Selv om silaforståelserne, som Sonne arbejder med, primært relaterer sig til de religiøse forestillinger, er der mange referencepunkter til lokale forståelser af klima, natur og miljø.

Formanden for Naalakkersuisut (Grønlands Selvstyre) Kuupik Kleist, IA, berørte også klimaspørgsmålet i sin nytårstale den 2. januar 2011, og hans formuleringer afspejler, hvad man kunne karakterisere som silas sammenfiltrering af natur-kultur:

Uanset klimaforandringerne har vi en pligt til at beskytte det miljø, vi lever i. Vi skal bruge naturen med omtanke. Naturen er stadig vores største skattekammer, både hvad angår den fysiske føde og økonomien, og når det drejer sig om vores behov for sjælelig genopladning (Kleist 2011).

Kleist sammentænker her tydeligt relationen mellem klima, natur og „sjælelig genopladning”. Denne udtalelse kom umiddelbart efter Kleists budskab om vigtigheden af at „arbejde for samfundets bedste og bane vejen for udviklingen”, der i mange år har været et mantra i den grønlandske regering, også i deres klimastrategier (Bjørst 2011a; Erhvervsdirektoratet 2007).<sup>6</sup> Kleist fremhævede i nytårstalen desuden de positive nye muligheder, som klimaforandringerne har medført i Sydgrønland hos landmænd og fåreavlere, men understregede, at der også har været negative konsekvenser for samfundet, ved at den offentlige forvaltning ikke har kunnet følge med og forudse de hastige forandringer i naturen og de dertilhørende tilpasninger mv. (Kleist 2011). Der blev i nytårstalen ikke givet udtryk for bekymringer om risiko og trusler ved naturens og klimaets hastige forandring. Talen fortsatte med tanker om strategier, menneskeligt medansvar og olieeftersøgningens nyeste resultater. Kuupik Kleist mestrer i denne sammenhæng sila og lader sig ikke rive med af frygt og angst.

Klimaforandringer kan se meget forskellige ud i Diskobugten og i en grønlandsk politisk kontekst i modsætning til den dominerende vestlige klimadiskurs. I god tråd med mine observationer understreger Mike Hulme: „Diskurser [om klimaforandringer] er altid situerede – geografisk, historisk og kulturelt. De er ikke påtvunget af naturen, de er skabt af kultur” (Hulme 2008:6, min oversættelse). Det, at den vestlige verden oplever klimaforandringer som en katastrofe,



trækker på nogle ganske bestemte naturforståelser, hvor forestillingen om stabilitet er central. Det er samme naturforståelse, der aktiveres, når politikere bruger Ilulissat Isfjords<sup>7</sup> smeltende is som symbol på ustabilitet og potentiel „nedsmeltning”. Film, kunst og litteratur om naturkatastrofer og klimaforandringer publiceret de seneste årtier spiller også på det apokalyptiske og på, hvorledes kultur, samfund og civilisationen trues af ændringer i naturen „derude” – forestillinger, der ikke er nye, men kan genfindes helt tilbage til antikken (Hulme 2008: 14). Dette står i skarp kontrast til Ilulissats borgere og deres brug af og forestillinger om Ilulissat Isfjord som en arbejdsplads, et fangstområde og et sted, hvor man kan plukke bær, stå på ski eller tage på vandreture, når forholdene tillader det (Bjørst 2011b). Forestillingen om naturlige svingninger som advokeret af Petersen kan relateres til mange konkrete erfaringer, og det er svært at spore en katastrofediskurs. Min pointe er, at det ikke er det sublime landskab eller menneskeheden som sådan, der bliver italesat i den lokale omgang med Ilulissat Isfjord, selv om Ilulissat Isfjord anvendes på den måde af meningsdannere globalt set (Bjørst 2010). Med andre ord er det ikke den videnskabelige og primært vestlige forståelse af klimaforandringer, der dominerer i Ilulissat, men sila forstået som et klima, der i langt højere grad knytter det menneskelige subjekt med den menneskelige livsverden. Her er således tale om en anden naturforståelse og klimateori og ikke mindst andre risikolandskaber og agensmuligheder.

## Klima og balancens kunst

Blandt inuit og i det grønlandske samfund findes et ideal om at forholde sig nøgternt til tingene, ikke overdrive eller fare op over små ting. At kunne mestre denne adfærd både indadtil og udadtil er en dyd i sig selv i forhold til sila. Dette afspejles også i de naturforståelser, som mine informanter gav udtryk for under feltarbejdet i Nordgrønland. En pointe er derfor, at i Nordgrønland, som ofte udpeges som centrum for klimakatastrofen, har den enkelte svært ved at forestille sig selv som impliceret i klimaspørgsmål, for eksempel i rollen som offer. At omtale grønlandere som ofre eller vidner til klimaforandringer sker dog jævnligt i internationale medier (Bjørst 2011c, 2011d) og naturvidenskaben generelt (fx ACIA 2005). De svingninger og forandringer i vejr og klima, som man lokalt og i en hverdagspraksis forholder sig til, bliver tolket ind i en klimateori, som er en ganske anden end den, som IPCC er talsmand for. Den lokale klimateori om naturlige svingninger åbner for et handlerum lokalt og kan mobilisere forståelse for områdets historiske udvikling. IPCC’s klimateori om global opvarmning synes ikke at kunne understøtte lokale handlemuligheder i samme grad og inkludere menneskelig erfaring og komplekse forestillinger om



silá. Desuden er der i den nuværende grønlandske regering et ønske om ikke at bidrage til vestlige klimakrisenarrativer, italesat af for eksempel naturvidenskaben (Bravo 2009), men derimod at arbejde for ret til udvikling. Dette ønske dominerer den grønlandske klimadebat generelt og fører til rationaler, der sætter udvikling, national politisk og økonomisk selvstændighed før alt andet. I Diskobugten vil disse lokal- og nationalpolitiske dagsordener og diskurser påvirke dagligdagen og de fremtidige muligheder for handling i højere grad end klimaændringer. De lokale klimateorier gør svingninger og forandringer naturlige og forventelige, hvorfor det er svært og opleves som unødvendigt at relatere en praksis direkte til klimaforandringer, i modsætning til den nuværende praksis, hvor man tilpasser sig, som tingene ændrer sig. Agens i forhold til klimaforandringer bliver indirekte relateret til forståelsen af silá, hvilket indebærer, at man skal forholde sig roligt og balanceret til ændringer.

## Noter

Jeg vil gerne rette en stor tak til alle informanter, som jeg har interviewet i Nordgrønland til dette feltstudie. En særlig tak til Efterskole Villads Villadsen i Qasigiannugit og Perorsaanermik Ilinniarfik (Socialpædagogisk Seminarium) i Ilulissat for deres gæstfrihed. Tak til min klimalæsekreds på Københavns Universitet og mine tolke Eva Brandt Olsen, Lykke Sandgreen og Laila Falck-Petersen samt ikke mindst til Julie von Müllers Fond og hans Kongelige Højhed Kronprins Frederiks Fond, der har finansieret rejserne til Grønland.

1. Denne artikel er del af en artikelbaseret ph.d.-afhandling afleveret i efteråret 2011 ved Tværkulturelle og Regionale Studier, Afdeling for Eskimologi og Arktiske Studier, Københavns Universitet.
2. Klimaforandringer på grønlandsk hedder *siláannaap allanngoriartornera*, og global opvarmning oversættes med *kissatsikkiartornera*.
3. En betydning af silá fremsat af Sonne ud fra hendes religionssociologiske forskning.
4. Dette studie er baseret på 30 interviews med personer bosiddende i Nordgrønland samt tre fokusgrubeinterviews med personer fra henholdsvis Efterskole Villads Villadsen og det socialpædagogiske seminarium i Ilulissat.
5. Hans Christian Petersen er oprindelig uddannet skolelærer og var fra 1962-75 ansat som forstander på Knud Rasmussens Højskole i Sisimiut, var i 80'erne tilknyttet Grønlands Universitet, Ilisimatusarfik, som videnskabelig medarbejder og havde i to år orlov for at lave ressourceudnyttelsesregistrering i Grønland for Grønlands Hjemmestyre. Har desuden været aktiv i forskellige udvalg og arbejdsgrupper inden for kultur og forskning samt i over 50 år skrevet artikler og bøger af både af videnskabelig karakter og fiktion.
6. Til landstingssamlingen i efteråret 2007 blev en strategi- og handlingsplan for erhvervsområdet fremlagt. Her stod der om Landsstyrets visioner: „Landsstyret vil i forhandlingerne om en afløser til Kyoto-aftalen arbejde for, at en aftale ikke blokerer for vækst i Grønland, selv om vi naturligvis skal arbejde hårdt til gavn for det globale klima« (Erhvervsdirektoratet 2007:7). Der er med andre ord en forskelligartet dagsorden, når det handler om henholdsvis det lokale og globale klima.

7. Gletsjeren i Kangia (Ilulissat Isfjord) har i nyere tid vist signifikante ændringer. Videnskabelige undersøgelser har i over 100 år fulgt denne effekt og kædet dette sammen med klimaets dramatiske forandringer de sidste årtier. Der er dog ikke enighed blandt forskere om, hvorvidt den globale opvarmning er den eneste årsag til tilbagerykningen.

## Litteratur

- ACIA  
2005 Arctic Climate Impact Assessment. Cambridge: University Press.
- Bjørst, Lill Rastad  
2010 The Tip of the Iceberg: Ice as a Non-human Actor in the Climate Change Debate. *Etudes/Inuit/Studies*. 33:133-50.  
2011a Politiske diskurser og paradigmeskift i den grønlandske klimadebat fra 2001-2010. Ikke publiceret.  
2011b Climate Symbols. The Case of the Ilulissat Icefjord. Ikke publiceret.  
2011c Climate Testimonies and Climate Crises Narratives. Inuit Delegated to Talk on Behalf of the Climate. Ikke publiceret.  
2011d Ikonernes kamp. Mennesker og isbjørne i den internationale klimadebat. Ikke publiceret.
- Bravo, Michael T.  
2009 Voices from the Sea Ice: The Reception of Climate Impact Narratives. *Journal of Historical Geography* 35:256-78.
- Dahl-Jensen et al.  
2009 The Greenland Ice Sheet in a Changing Climate. Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP).
- Douglas, Mary & Aaron Wildavsky  
1983 Risk and Culture. An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press.
- Erhvervsdirektoratet  
2007 Strategi- og handlingsplan for Eenergiområdet 2008-2015. J.nr. 29.15.01.02. Grønlands Hjemmestyre.
- Folger, Tim  
2010 Viking Weather. *National Geographic* 217:44-67.
- Foucault, Michel  
2011 [1969] The Archaeology of Knowledge. London & New York: Routledge.
- Hassol, Susan Joy  
2004 Impacts of a Warming Arctic. Arctic Climate Impact Assessment. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hastrup, Frida  
2008 Natures of Change: Weathering the World in Post-Tsunami Tamil Nadu. *Nature and Culture* 3:135-50.
- Heilmann, Ruth  
2004 Forslag til landstingsbeslutning om, at landstinget tilslutter sig Vestnordisk Råds rekommandation nr. 3/2004 om, at der udarbejdes en handlingsplan for at styrke en målrettet forskningsindsats i klimaforandringer med det nordatlantiske område som forskningsfelt. Delegationsformand i Siumut. Nuuk: W.W.W. Inatisartut.gl.

- Hulme, Mike  
2008 The Conquering of Climate Discourses of Fear and their Dissolution. *The Geographical Journal* 174:5-16.
- Ingold, Tim  
2000 *The Perception of the Environment. Essays in Livelihood, Dwelling and Skill.* London & New York: Routledge.
- IPCC  
2007 *Polar Regions (Arctic and Antarctic). I: O.F.C.M.L. Parry, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden & C.E. Hanson (eds.): Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Vol. 15.* Cambridge, UK, & New York, NY: Cambridge University Press.
- Kleist, Kuupik  
2011 *Nytårstale 2011.* Nuuk: Naalakkersuisut, Nanoq.gl.
- Nuttall, Mark  
2009 *Living in a World of Movement: Human Resilience to Environmental Instability in Greenland. I: S. Crate & M. Nuttall (eds.): From Encounters to Climate Change. From Encounters to Action.* Walnut Creek: Left Coast Press.
- Petersen, Hans Christian  
2002 *Fangst og klimarytmer i Grønland – og det levendes brug af landet. TemaNord Fiskeri København: Nordisk Ministerråd.*  
2003 *Undersøgelser over klimacykler. Cyklus-100 og cyklus-1000?.* (Ikke publiceret, men kan findes i Dansk Polarcenters samling).
- Petersen, Hans Christian & Finn Lyng  
2003 *Fangst og redelighed i vor tid. Nalitsinni piniarneq pissuserissaarnerlu. Ti foredrag holdt i Kalaalit Nunaata Radioa.* Nuuk: Forlaget Atuagkat.  
2007 *Iagttagelser over klimaets svingninger.* Tidsskriftet Grønland:94-104.  
2010 *Kalaallit Ilisimasaat. Pisuussutit uumassusillit Nunatsinnilu pinngortitap pisuusutai. Local Knowledge. Living Resources and Natural Assets in Greenland.* Montreal: IPI International Polar Institute Press.
- Roepstorff, Andreas  
2003 *Clashing Cosmologies: Contrasting Knowledge in Greenlandic Fishery.* I: A. Roepstorff, N. Bubandt & K. Kull (eds.): *Imaging Nature.* Aarhus: Aarhus University Press.
- Sejersen, Frank  
2002 *Local Knowledge, Sustainability and Visionscapes in Greenland.* Eskimologis Skrifter 17:1-87.
- Sonne, Birgitte  
1997 *Kontrasten mellem sila som mystisk skikkelse og opdragelsens ideal hos inuit i Canada og Grønland. I: L. Buck (red.): Idealer i religion og religionsforskning.* København: Museum Tusulanums Forlag.
- Vibe, Christian  
1967 *Arctic Animals in Relation to Climatic Fluctuations. Meddelelser om Grønland* 170(5). København: C.A. Reitzels Forlag.